

מוותר לו לחרוש לצורך כיסוי הדם גם באופן שעובר משום כלאים, מדין 'עשה דוחה לא תעשה' [שבכלאים יש לאו בלבד] (תוס' שם בשם ר"ת. וראה רבינו דוד שדחה פירוש זה, שדין 'הואיל' נאמר רק במלאכת יום טוב), שאם לא יעבור על הלאו, לא יוכל לקיים את העשה, כגון שאם ילך להביא עפר ממקום אחר, הדם יבלע בינתיים בקרקע מאליו, ולא יוכל לכסותו (תוס' שם), או שאף אם יוכל לקיים את העשה בלא לעבור על הלאו, עשה דוחה לא תעשה (רבינו דוד, לשיטתו שלהלכה עשה דוחה לא תעשה גם אם יוכל לקיים שניהם).

ראויות לכותשן בלאחר יד, וכתשיה זו אסורה רק מדרבנן, ואם כן חזרת הקושיא, מדוע חייב מלקות על החרישה [שמוותרת מדין 'הואיל', כיון שהעפר ראוי לכיסוי הדם] (רש"י). ומכאן, שההיתר משום 'הואיל' וראוי לשימוש ביום טוב, הוא גם בדבר שאסור מדרבנן (אור שמח ים טוב א, טו, וכדעת השאגת אריה סד, ששוחט טריפה דרבנן אינו לוקה, הואיל ומדאורייתא ראוי לאורחים, וראה גם שו"ת רעק"א קמא, ה).

במתנותא - בעפר שנלקח מאדמה לחה, ואינו ראוי לכיסוי הדם, שאם בא לכותשו ולפוררו, הגרגרים שלו נדבקים זה לזה (רש"י). ומכאן, שלכיסוי הדם צריך דוקא עפר יבש, שאינו בו לחות (סמ"ג עשין סד; מהר"ם חלאווה), והטעם לכך, שמהפסוק (בראשית יג, טז) 'למנות את עפר הארץ' יש ללמוד ש'עפר' הוא דבר שאפשר למנותו, ועפר לח גרגריו אינם נפרדים זה מזה ואי אפשר למנותם (סמ"ג שם). ■ וכן הלכה (רמ"א י"ד כח, כד).

לוקה משום מבשל גיד ביום טוב, ואף שאכלו, אין ביטולו נחשב ביטול לצורך אוכל נפש, שדבר אסור אינו בכלל הכתוב (שמות יב, טז) 'אשר יאכל לכל נפש' שממנו לומדים היתר ביטול לצורך אוכל נפש (שפת אמת).

ואף שבשר בחלב אסור באכילה, אינו פטור על ביטולו ביום טוב משום 'מקלקל', שכיון שעל ידי הביטול נעשה ראוי לאכילת נכרי, אינו נחשב 'מקלקל' (ערוך לנר מכות כא, ב). ויש שתירץ, שרק מעשה קלקול מצד טבע העולם [כגון קורע בגדים או שובר כלים] נחשב 'מקלקל', אבל מעשה שמצד טבע העולם אינו קלקול, ורק מחיל איסור על הדבר, אינו נחשב 'מקלקל' (מנחת חינוך מצוה רחצ אות יג).

ואי אמינן הואיל אהבקה לא ליחייב הואיל דהיי ליה לצרכו, אבל מביטול אין להקשות שאם אומרים 'הואיל' לא יתחייב משום ביטול, שהרי מאכל זה שיש בו גיד הנשה ובשר בחלב, אינו ראוי לאכילה, ואם יבשל מאכל אחר שמוותר באכילה, יהיה זה ביטול חדש, ולא יועיל להתיר את הביטול הראשון, ורק בהבערה, שאם יבשל אחר כך דבר לצורכו באותה איש נמצא שההבערה היתה מתחילה לצורך אוכל נפש, מקשה הגמ' שמדין 'הואיל' לא ילקה (אפי"ק ים ב, יד).

אפי"ק הבערה ועייל עצי מוקצה, והבערת האש בעצים שהם מוקצה אסורה מדאורייתא, ואינה מותרת מדין 'הואיל' (רש"י), משום שאיסור המוקצה הוא בשימוש בעצי המוקצה [ולא בהכנתם לצורך ההבערה], ואם כן, גם אם לאחר שהשתמש בעצים לביטול גיד הנשה ישתמש בהם לביטול מאכל המותר, יהיה זה שימוש חדש, ולא יתכן בכך את מה שהשתמש בהם לביטול מאכל אסור, וכבר עבר בכך על איסור מוקצה (אפי"ק ים ב, יד. וראה צ"ח).

ושביעית - כגון שחורש כדי לכסות בעפר את מה שזרע, שחייב משום זורע (רש"י; תוס' ד"ה ושביעית; ריב"ן מכות כא, ב ד"ה שביעית), ואף שאין לוקים על תולדות בשביעית [לדעת רבא (מ"ק ג, א)], כיון שבאופן זה מועילה החרישה להצמיח את הזרעים, אין היא נחשבת תולדה של מלאכת 'זורע', אלא היא בכלל אב המלאכה עצמו (חז"א שביעית יח, ב. וראה אגרות משה י"ד ה, מז [אות ו], שביאר שמעשה הזריעה הוא שזורק זרעונים על העפר, ואם כן גם כשעושה להיפך הרי זו זריעה). ואף לדעת הסובר שהחורש בשביעית לוקה על עצם החרישה (ראה מ"ק שם), אין המחפה לוקה על החרישה ועל הזריעה אלא אחת, שאין חילוק מלאכות בשביעית (רמב"ן מכות שם; מהר"ם חלאווה. וראה תוס' מכות שם).

ואף שאיסור שביעית חל מתחילת שנת השביעית, קודם שחל איסור יום טוב, ואין איסור חל על איסור, במשנה מדובר ביום טוב של ראש השנה של שביעית, שאיסור שביעית ואיסור יום טוב חלים באותו זמן, ו'בבת אחת' איסור חל על איסור (שאגת אריה ס). ועוד יש לפרש, שאיסור יום טוב נחשב 'איסור כולל', שכולל איסורים נוספים מלבד חרישה, וב'איסור כולל' איסור חל על איסור, ואף שהתנא של משנה זו אינו סובר דין 'איסור כולל' [כמבואר במס' מכות (כב, א)], באיסור שחל מאליו מודה הוא ש'איסור כולל' חל על איסור (שו"ת אבני מילואים טו, ע"פ ריטב"א מכות שם).

כהן נזיר אבית הטומאה - ואף שהאיסור להיכנס לבית הטומאה חל על הכהן משעה שנתחייב במצוות, איסור נזירות שנדר לאחר מכן חל על איסור כהונה, ואין אומרים בזה 'אין איסור חל על איסור', שגזירת הכתוב היא באיסורי נזיר שאיסור חל על איסור [כמבואר בגמ' בנזיר (ד, א) בלישנא בתרא] (שאגת אריה ס). ועוד יש לפרש, שאיסור נזיר כולל גם יין ותספורת, וב'איסור כולל' איסור חל על איסור, ואף שהתנא של המשנה אינו סובר דין 'איסור כולל' [כנזכר לעיל], באיסור שחל מאליו הוא מודה, ואיסור נזיר נחשב חל מאליו, שהאדם רק מחיל על עצמו קדושת נזיר, והתורה אסרה טומאה יין ותספורת לאדם שיש לו קדושת נזיר (שו"ת אבני מילואים טו, ע"פ ריטב"א מכות כב, א).

אחרישה לא ליחייב הואיל ויהי לכיסוי דם ציפור - לא יתחייב משום חורש ביום טוב, הואיל ואם יזדמנו לו הרבה אורחים, וישחט להם הרבה עופות, יזדקק להרבה עפר למצות כיסוי הדם (רש"י, ע"פ חתם סופר). ואף שכיסוי הדם אינו מלאכת אוכל נפש שמוותרת ביום טוב, וגם מדין 'עשה דוחה לא תעשה' אין להתירו, שהרי ביום טוב יש גם עשה, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה, מכל מקום החורש לצורך כיסוי הדם פטור, משום שחרישה זו היא 'מלאכה שאינה צריכה לגופה', שאינה לצורך תיקון הקרקע (רבינו דוד, בדעת רש"י; תוס' ד"ה כתישה, בשם רשב"ם). ויש שפירשו, שאף שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, מכל מקום אם עבר וקיים את העשה אינו לוקה על הלאו, שהלאו נדחה מחמת העשה [ורק העשה עצמו אינו נדחה מחמת העשה], וקושיית הגמ' היא שלא ילקה על החרישה, הואיל ואם ישחט לצורך אורחים ויחרוש כדי לכסות הדם, לא יתחייב מלקות על החרישה [אף שהיא אסורה] (תוס' חולין קמא, א ד"ה לא, בשם ריב"א; תוס' רבינו פרץ, בדעת רש"י; מהר"ם חלאווה. וראה קובץ שיעורים אות קצח).

ויש שפירשו, שכוונת הגמ' שמדין 'הואיל' לא יתחייב משום כלאים, הואיל ואם יזדמנו לו אורחים וישחט להם עופות, יהיה